

Гоце ВЕЉАНОСКИ¹

ИСТОРИСКОТО ЗНАЧЕЊЕ НА ЗБИРКАТА НА ИСТОРИСКИ ПРЕДМЕТИ ВО НУ МУЗЕЈ „ЗАПАДНА МАКЕДОНИЈА ВО НОВ” - КИЧЕВО

Апстракт: Националната установа Музеј „Западна Македонија во НОВ” – Кичево, располага со Збирка на историски предмети, пред сè, оружје и друга воена опрема и прибор, кое било користено за време на НОАВМ (1941-1945 год.), од страна на значајни историски личности од поновата македонска историја, народни херои од Македонија, носители на „Партизанска споменица 1941 година” и други борци и учесници во НОАВМ (1941-1945 год.) Исто така, има предмети кои се користеле и за време на илинденскиот период, Балканските војни (1912/13 год.), Првата светска војна (1914-1918 год.), како и периодот меѓу двете светски војни.

Предмет на овој текст ќе биде историското значење на дел од предметите од збирката на историски предмети во НУ Музеј „Западна Македонија во НОВ” – Кичево.

Клучни зборови: историско значење, збирка предмети, народни херои, НОВ, пушки, пиштоли, автомати, воена опрема и прибор.

Националната установа Музеј „Западна Македонија во НОВ” – Кичево, основана е 1973 година, а за посетителите отворена е на 11 октомври 1980 година, по повод празникот Ден на народното востание.

Музејот е сместен во зграда која датира од 1892 година, и која преставува Споменик на културата бидејќи во неа, во текот на Народноослободителната и антифашистичка војна (1941-1945 год.), престојувале членови на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија.

Во музејот на простор од околу 600 м², изложени се голем број музејски експонати, односно историски, археолошки и етнологски предмети, како и фотографии, документи и ликовни дела: цртежи, фрески и мозаици.

НУ Музеј „Западна Македонија во НОВ” – Кичево располага со повеќе музејски збирки, од кои најголема по обем е Збирката на историски предмети². Преку неа се презентира вкупната историја на западниот дел на Македонија, започнувајќи од II половина на XIX век, преку Илинденското востание од 1903 година, Балканските војни (1912/13 год.) и Првата светска војна (1914-1918 год.), со посебен акцент на НОВ (1941-1945 год.), па сè до

¹ Гоце Вељаноски, кустос оветник-историчар во НУ Музеј „Западна Македонија во НОВ”- Кичево, ул. „Стојан Божиноски” бр. 1, адреса на живеење: ул. „Кленочка” бр. 6, Кичево, е-маил: gosemuzejkicevo@yahoo.com

² ЗаЗбирката на историски предмети повеќе види: Гоце Вељаноски, Збирка на историски предмети во НУ Музеј „Западна Македонија во НОВ”- Кичево, Кичево 2009.

Референдумот за самостојна и независна Република Македонија, од 8 септември 1991 година. Музејската концепција е изработена од Музејот на Македонија – Скопје, по проектот на д-р Галена Куцуловска³.

Предметите во збирката набавувани се со откуп, а дел се подарени од учесниците во НОВ (1941-1945 год.) и на членовите на семејствата на паднатите борци.

Историската збирка содржи предмети, односно оружје и друга воена опрема и прибор кое било користено за време на Народноослободителната и антифашистичка војна на Македонија (1941-1945 год.), од страна на значајни историски личности од поновата македонска историја, почнувајќи од народни херои од Македонија, носители на „Партизанска споменица 1941 година“, до други борци и учесници во НОАВМ (1941-1945 год.), што ја прави нејзината автентичност. Исто така, има предмети кои се користеле и за време на илинденскиот период, Првата светска војна (1914-1918 год.), како и за време меѓу двете светски војни.

Покрај тоа, Збирката на историски предмети содржи најразновидно оружје: кубури, пиштоли, револвери, пушки, пушкомитралези и друго огнено и ладно оружје кое потекнува од неколку европски земји, што му дава посебно значење.

Историската збирка содржи разновидно ладно и огнено оружје, воена опрема и прибор и други предмети поврзани со историски личности и настани. Исто така, дел од збирката е историскиот партизански воз „Малиот Киро“, сместен на платото пред железничката станица во Кичево.

Во целина, Збирката на историски предмети во НУ - Музеј „Западна Македонија во НОВ“ – Кичево, според времето на настанување, како и нејзиното историско значење претставува сведоштво од поширок интерес за проучување на општествено-економските и културно-историските прилики во Македонија, од пред крајот на османлиското владеење во Македонија, заклучно со конечното ослободување (ноември 1944 год.) и создавање на самостојна и независна Република Македонија со Референдумот од 8 септември 1991 год.

Историското значење на оваа збирка може да се презентира преку личното наоружување на народните херои од Македонија, носители на „Партизанска споменица 1941 година“, како и другите борци и учесници во НОАВМ (1941-1945 год.).

Личното наоружување на народните херои од Македонија

- Во Збирката се наоѓа првата пушка, марка „Крагуевка“, југословенско производство (инв. бр. 16)⁴, која ја носел народниот херој

³ За постојаната музејска поставка види: Галена Куцуловска, Музејот „Западна Македонија во НОВ“, Весник на Друштвото на музејските работници на СР Македонија, год. 5, бр. 1, Скопје 1980, 21-24; Истиот, Музејски гласник бр. 5, Скопје 1982, 123-125; Горѓија Сајкоски, Музејски водич, Кичево 2005. Гоце Вељаноски, Водич низ постојаната музејска поставка Музеј „Западна Македонија во НОВ-Кичево“, Кичево 2011.

Мирко Милески-Урош. Тој е роден на 23 април 1923 година, во с. Попоец. Уште есента 1941 година, станува член на Партиската селска организација во с. Кленоец. Во текот на 1942 година, учествува во сите активности на организацијата, а во пролетта 1943 година влегува во составот на Првиот кичевски партизански одред „Козјак“, а потоа и во Кичевско-мавровскиот партизански одред. Загинал на 1 октомври 1943 година на Буковиќ, во борба со непријателските сили за одбрана на слободната територија⁵;

- Народниот херој Миха Михајлоски го има подарено својот пиштол „Валтер“, со бр. 192531 (инв. бр. 39)⁶. Миха Мухајлоски роден е 1915 година во Кичево. Во 1943 година стапува во НОВ и во Првата македонско-косовска бригада ги извршува должностите од борец до заменик командант на бригадата. Како храбар борец и добар раководител особено се истакнал во Февруарскиот поход, во 1944 година⁷;

- Во Збирката се наоѓа пиштол „Берета“, италијанско производство, со бр. 843404 и со ознаки: „BERETTA cal.9 M2 1943 BREVETTATO GARDONE V.T. 1938 XVI“, (инв. бр. 11)⁸ кој му припаќал на народниот херој Чедо Филиповски - Даме. Тој е роден 1923 година, во село Никифорово, Гостиварско. Во пролетта 1943 година, влегува во состав на Мавровско-гостиварскиот партизански одред. Се истакнал со својата храброст во борбите со непријателските сили и добива должност заменик командант на Првата македонско-косовска бригада, потоа на Првата македонска бригада, а станува командант на 48-та дивизија. Загинал во несреќен случај, во 1945 година⁹;

- Народниот херој Тихомир Милошески го има подарено својот пиштол „Бровинг“ (инв. бр. 14)¹⁰. Тој е роден 1915 година во с. Битуше, Дебарско. Во партизани оди летото 1943 година, а со формирањето на Третата македонска бригада поставен е за командант, а потоа станува и командант на 41-та дивизија. При крајот на 1944 година бил поставен за командант на 15-от Македонски корпус¹¹;

- Двоглед, германско производство (инв. бр. 13)¹², кој е запленил при второто ослободување на Кичево на 1 ноември 1943 година, го има подарено народниот херој Злате Билјановски. Тој е роден 1920 година во с. Пуста Река, Крушевско. Во НОД учествува од 1941 година, а во август 1942 година оди

⁴ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 8,31.

⁵ Слободата беше нивниот идеал – Зборник на паднатите борци во НОВ и на жртвите на фашистичкиот терор од Кичево и Кичевско (материјалите ги подготвил Душан Ристоски), Кичево 1982, 33-34; Душан Ристоски, Народниот херој Мирко Милески-Урош, Зборник на Музеј на Македонија, Историја 2, Скопје 2001, 70-77; Народни херои (фотоалбум) I, 57.

⁶ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 9,53.

⁷ Народни . . ., op.cit, II, 7; Прва македонска пролетерска бригада, Скопје 1991.

⁸ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 9, 51.

⁹ Народни . . ., op. cit II, 55; Прва македонска. . ., op.cit; Сеќавања за народниот херој Чедо Филиповски – Даме, Скопје 1995.

¹⁰ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit.9, 51.

¹¹ Народни . . ., op. cit. I, 59.

¹² Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 9, 92.

во ПО „Питу Гули“. Во 1943 година, станува комесар на баталјон во Првата македонско-косовска бригада, а со формирањето на Третата македонска бригада бил поставен за заменик пол. комесар на бригадата, а од есента 1944 година работел во главниот штаб на НОВ и ПОЈ за Македонија¹³;

- Во музејот се наоѓа и автоматот, југословенско производство М.48, со бр. Т 10089 и изгравирани грб на ФНРЈ (инв. бр. 268)¹⁴, од народниот херој Трајко Стојковски-Бузо. Тој е роден 1923 година во Куманово. Во јуни 1943 година, стапува во Кумановскиот партизански одред, а со формирањето на Третата македонска бригада станува командант на баталјон. Во септември 1944 година, поставен бил за командант на Дванаесеттата македонска бригада¹⁵.

Личното наоружување на носители на „Партизанска споменица 1941 година“

- Пиштол Гал, германско производство, калибар 7,65 mm, со бр. 102624 (инв. бр. 49)¹⁶, од првоборецот Лефко Стефаноски-Тарзан од с. Карбуница, командант на Првиот кичевски одред „Козјак“¹⁷;

- Пепе Јованоски, прв секретар на местниот комитет за Кичево го има подарено автоматот „Берета“, калибар 9 mm, со бр. 2735 (инв. бр. 45)¹⁸;

- Во музејската збирка се наоѓа и поштолот Бровинг, белгиско производство, со бр. 35658, со два шаржера и футрола (инв. бр. 50)¹⁹ од Стојан Змејкоски од Кичево²⁰;

- Пушка, калибар 7,9 mm, со бр. 4450, втисната година 1910 и ознака „DANZING“ (инв. бр. 129) и пиштол „Валтер“, калибар 9 mm, година 1938, со бр. 2450 и 4605А (инв. бр. 130)²¹ од Василко Јованоски-Пандил од с. Кленоец²²;

- Зарија Алексоски-Мише од с. Душегубица ја има подарено пушката Гардоне (инв. бр. 131)²³, калибар 6,5 mm, со бр. RM 9918. Пушката на кундакот има гравура: во круг петокрака, а околу натпис „Смрт на фашизмот, слобода на народот“²⁴;

- Богоја Јоновски од Битола, командант на баталјон, го има подарено својот пиштол Берета, калибар 9 mm, со бр. 716544 и ознаки: „R. BERETTA –

¹³ Народни . . ., op.cit, II, 17; Златко Билјановски, Одредот „Питу Гули“, Скопје 1973.

¹⁴ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 10, 268.

¹⁵ Народни . . ., op. cit, II, 35.

¹⁶ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit, 10, 54.

¹⁷ Душан Ристоски, Хронологија на настани од НОВ (1941-1945 год.) во Кичево и Кичевско, Кичево 1984, 38.

¹⁸ Ibidem, 20.

¹⁹ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 10, 54.

²⁰ Душан Ристоски, Хронологија..., op.cit. 21.

²¹ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 10, 36.

²² Душан Ристоски, Хронологија..., op.cit. 21.

²³ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 10, 36.

²⁴ Душан Ристоски, Хронологија..., op.cit. 83.

Cal. 9 CCRTO M 1934 BREVETTATO GARDONE V.T. 1938 XVI" (инв. бр. 128).

Лично наоружување на други борци и учесници во НОАВМ (1941-1945 г.)

- Пушка, со бр. М-95,(инв. бр. 47) од Јоше Спироски, од с. Србјани²⁵;
- Автомат, МР 40 онз. 42, со бр. 9493а, кој на задниот дел има изгравирано кукаст крст (инв.бр.274), на Чедомир Најдески, од с. Иванчишта;
- Пиштол, англиско производство, со бр. 25025/06, 40335 и натпис: „PATENT N° 99 374-050" (инв. бр. 134)²⁶ од Наум Наумоски од с. Кнежино;
- Револвер на кој е втиснат знакот „St. Etien" (инв. бр. 51)²⁷, од Спиро Јосифоски од с. Свињишта;
- Револвер, калибар 9 mm, на кој целата површина на рамот е со флорални мотиви, а на почетокот втисната е буквата „П" и петокрака, на цевката има ознака „Р", а над неа круна (инв. бр. 96)²⁸, од Душан Јовески од с. Јагол²⁹;
- Пушка „Терни", италијанско производство, со бр. 9141 (инв. бр. 33)³⁰ од Аце Сиљаноски од с. Кладник;
- Пушка „грчка" од 1882 год., со бр. 1874 (инв. бр. 93)³¹ од Илија Миладиноски од с. Козица. Оваа пушка користена е и за време на Балканските војни (1912/13 год.) и Првата светска војна (1914-1918 год.)³²;
- Пушка „Терни", со бр. EG9719, а од другата страна бр. AG16 (инв. бр. 126), од Љубе Секулоски од Охрид.
- Компас „Безард", германско производство (инв. бр. 46)³³ кој го запленил на Сремскиот фронт Стојан Ѓорески, борец од с. Кладник;
- Војнички ранец, на преклоп со кожа (инв. бр. 174)³⁴, од Саќа Зердески, борец од Кичево.

Предмети кои се користени за време на НОВ, а имаат историско значење

- Даски (инв. бр. 171)³⁵ кои се користеле за чување илегален материјал, должина 655 mm, ширина 145 mm, дебелина 52 mm;
- Ѓерѓеф (инв. бр. 172)³⁶ во облик на круг со дијаметар 182 mm, на кој е везено знамето на Кичевско-мавровскиот одред во куќата на Богевци во Кичево;

²⁵ Прва македонска. . . , op. cit. 474.

²⁶ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 11, 58.

²⁷ Ibidem, 10, 62.

²⁸ Душан Ристоски, Хронологија...,op.cit. 63.

²⁹ Слободата . . . , op. cit, 70.

³⁰ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 11, 33.

³¹ Ibidem, 11, 34.

³² Првата . . . , op. cit, 461.

³³ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 11, 92.

³⁴ Ibidem, 11. 91.

³⁵ Ibid., 11, 95.

- Фотоапарат, марка Хановер (инв. бр.35)³⁷. На објективот стои следниот натпис: „CONDUR DREZDEN – 60/I, N° 617598”. Со овој фотоапарат во текот на 1943 и 1944 година направени се голем број фотографии на слободната територија од страна на фотографот Кицо Ангелески;

- Воз (инв. бр. 273)³⁸, познат и како „Малиот Ќиро” кој бил користен на слободната територија од страна на единиците на ПО и НОВ на Македонија. Тој се состои од локомотива и три вагони, со натпис „HENSCHEL & SOHN CASELL N° 15709 1917”, потоа ЈЖ 99-4-005, а вагоните се со бр. D101, V11 и A14;

Лични предмети се прстенот (инв. бр. 226) и бурмата (инв. бр. 225) на борецот Мицко Станкоски од с. Свињишта, пронајдени во неговиот гроб, при преместување на посмртните останки од неговото родно село во Спомен костурницата на Кичевско кале³⁹;

Во Музејот се наоѓаат и неколку предмети кои ги користеле членовите на англиската воена мисија, и тоа:

- Англиска воена пушка (инв. бр. 34)⁴⁰, со бр. 5502811 и натпис „U. S. PROPERTY”;

- Автомат „Стен” (инв. бр. 133)⁴¹, со бр. 214493;

- Радиостаница (инв. бр. 173)⁴², која на капакот има бр. 34318, а натпис „RADIO RESEIVER AND TRANSMITTER BC 654-1 SERIAL N² 27445, THE CROSLY CORPORATION”;

- Англиска блуза (инв. бр. 135);

- Дел од падобран (инв. бр. 136), преправен како кошула;

- Карта на Балканскиот Полуостров (инв. бр. 406Ф)⁴³, англиско потекло, изработена на свила;

Како трофејно оружје од Првата светска војна е пушката (инв. бр. 21)⁴⁴ од 1892 година, француско производство, со бр. М А – S – 1897 и бр. 27402, подарена од Славко Трпески од с. Атишта⁴⁵.

Историската збирка располага и со доста пушки, кубури, револвери, мозокарници и други предмети употребувани за време на Илинденското востание од 1903 година:

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid., 12, 96.

³⁸ Ibid., 12, 98.

³⁹ Слободата . . ., op. cit, 119.

⁴⁰ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 12, 32.

⁴¹ Ibid., 12, 44.

⁴² Ibid., 12, 96.

⁴³ Ibid., 12, 98.

⁴⁴ Ibid., 12, 31.

⁴⁵ Претседател на првиот околиски НОО за Кичевска околија. Душан Ристоски, Хронологија . . ., op. cit. 84.

- Пушка „Маузер” (инв. бр. 185)⁴⁶, калибар 7,9 mm, турско производство, напишано на старотурски 1899, со знак полумесечина. За време на илинденскиот период ја носел Мане Тасески;

- Пушка „Штаер” (инв. бр. 132) од 1903 г., со бр. 31006, пронајдена во Кичево;

- Револвер (инв. бр. 20)⁴⁷ од Кузман Кузманоски;

- Револвер (инв. бр. 18)⁴⁸ и направа (калап) за лиење куршуми (инв. бр. 17)⁴⁹, рачна изработка од месинг, пронајдени во с. Душегубица;

- Револвер (инв. бр. 19)⁵⁰, пронајден во с. Малкоец;

- Револвер „Стар” (STARR, инв. бр. 95)⁵¹, калибар 11,2 mm, со бр. 1139. На левата страна на рамот означен е со „STARRS PATENT Jan. 10 1856 STATES”, а на десната „STARR ARMS CO NEW YORK”, пронајден во с. Малкоец;

- Револвер „Гасер” (GASSER, инв. бр. 99)⁵², австриско производство, пронајден во с. Орланти;

- Кубур (инв. бр. 104)⁵³, доста оштетен, на горната страна од цевката втиснати се буквите „ТТ”, пронајден и се користел во Копачијата;

- Кама (инв. бр. 105)⁵⁴, должина 35cm, сечило 19cm, има футрола обложена со лим, пронајдена во с. Белица;

- Мозокарници (инв. бр. 143, 144 и 183)⁵⁵, кои се користеле за чување коскена срж за чистење на оружјето;

- Арбија (инв. бр. 145)⁵⁶, направа за полнење на кубури.

Покрај наведените експонати, Збирката на историски предмети во НУ - Музеј „Западна Македонија во НОВ” – Кичево содржи и други предмети, пред сè, огнено оружје: пушки, пиштоли, кубури, револвери, пушкотитралези, автомати, ладно оружје: ножеви, ками, сабји, бајонети, други војнички предмети и прибор, како и хералдички и фалеристички предмети. Во целина земено, Збирката има големо културно-историско значење, не само за кичевскиот крај туку и пошироко за вкупната македонска историја.

⁴⁶ Гоце Вељаноски, Збирка..., op.cit. 12, 37.

⁴⁷ Ibid., 12, 62.

⁴⁸ Ibid., 13, 61.

⁴⁹ Ibid., 13, 69.

⁵⁰ Ibid., 13, 61.

⁵¹ Ibid., 13, 63.

⁵² Ibid., 13, 64.

⁵³ Ibid., 13, 47.

⁵⁴ Ibid., 13, 81.

⁵⁵ Ibid., 13, 90, 91.

⁵⁶ Ibid., 13, 89.

Резиме

Збирката историски предмети во НУ - Музеј „Западна Македонија во НОВ“ – Кичево, содржи предмети кои претставуваат значајно сведоштво за историјата на македонскиот народ и за македонската историја, воопшто.

Историската збирка содржи предмети, односно оружје и друга воена опрема и прибор коешто било користено за време на Народноослободителната и антифашистичка војна на Македонија (1941-1945 год.), од страна на значајни историски личности од поновата македонска историја, почнувајќи од народни херои од Македонија, носители на „Партизанска споменица 1941 година“, до други борци и учесници во НОАВМ (1941-1945 год.), што ја прави нејзината автентичност.

Исто така, има предмети кои се користеле и за време на илинденскиот период, Балканските војни (1912/13 год.), Првата светска војна (1914-1918 год.), како и за периодот меѓу двете светски војни.

Покрај тоа, збирката на историски предмети содржи најразновидно оружје: кубури, пиштоли, револвери, пушки, пушкотралези и друго огнено и ладно оружје кое потекнува од неколку европски земји, што му дава посебно значење.

Историската збирка е разновидна по својата содржина. Освен ладно и огнено оружје, воена опрема и прибор, таа содржи и хералдички и фалеристички предмети.

Во целина, Збирката на историски предмети во НУ - Музеј „Западна Македонија во НОВ“ – Кичево, според времето на настанување, како и нејзиното историско значење, претставува сведоштво од поширок интерес за проучување на општествено-економските и културно-историските прилики во Македонија од пред крајот на османлиското владеење, заклучно со конечното ослободување и создавање на самостојна и независна македонска држава.

Resume

The collection of historical objects in IN – Museum „Western Macedonia in NLW” – Kicevo, contains objects which represent significant testimony for the history of the macedonian people and for the macedonian history in general.

The historical collection contains objects, weapons and another military equipment which was used during the national-liberation and anti-fascist war in Macedonia (1941- 1945), by significant historical figures for the recent Macedonian history, starting from folk heroes form Macedonia, holders of „Partisan memorial 1941 year”, to another fighters and participants in NLAWM (national liberation and anti-fascist war in Macedonia) (1941-1945 year), which make its authenticity.

Also, there are objects which were used during the Ilinden period, The Balkan Wars (1912/13), World War 1 (1914-1918), as well as during the time between the two world wars.

Besides that, the collection of historical objects contains the most diverse weapons: kubur pistols, pistols, revolvers, guns, machine guns and other fire and cold weapons which origins from different Europe counties, which it gives it a special meaning.

The historical collection is diverse in its content. Other than cold and fire weapons, military equipment, it contains heraltic and phallic objects as well.

In general, the collection of historical objects in IN – Museum “Western Macedonia in NLW” – Kicevo, by the time of formation, as well as its hitorical meaning, it represents testimony of wider interest from research of socio-economic and cutural-historical circumstances in Macedonia from before the end of the otoman rule in Macedonia, including the final liberation and creation of an independent and sovereign Macedonian state.

Литература

- Билјановски Златко, Одредот „Питу Гули”, Скопје 1973.
- Вељаноски Гоце, Збирка на историски предмети во НУ Музеј „Западна Македонија во НОВ”- Кичево, Кичево 2009.
- Вељаноски Гоце, Водич низ постојаната музејска поставка Музеј „Западна Македонија во НОВ”-Кичево, Кичево 2011.
- Куцуловска Галена, Музејот „Западна Македонија во НОВ”, Весник на Друштвото на музејските работници на СР Македонија, год. 5, бр. 1, Скопје 1980, 21 - 24.
- Куцуловска Галена, Музејски гласник бр. 5, Скопје 1982, 123-125.
- Народни херои (фотоалбум) I.
- Народни херои (фотоалбум) II.
- Прва македонска пролетерска бригада, Скопје 1991.
- Ристоски Душан, Народниот херој Мирко Милески - Урош, Зборник на Музеј на Македонија, Историја 2, Скопје 2001, 70-77.
- Ристоски Душан, Хронологија на настани од НОВ (1941-1945 год.) во Кичево и Кичевско, Кичево 1984.
- Сајкоски Ѓорѓија, Музејски водич, Кичево 2005.
- Секавања за народниот херој Чеде Филиповски – Даме, Скопје 1995.
- Слободата беше нивниот идеал – Зборник на паднатите борци во НОВ и на жртвите на фашистичкиот терор од Кичево и Кичевско (материјалите ги подготвил Душан Ристоски), Кичево 1982.

